

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ظرفیت‌های توسعه تجارت منطقه‌ای انرژی

محمدصادق کریمی

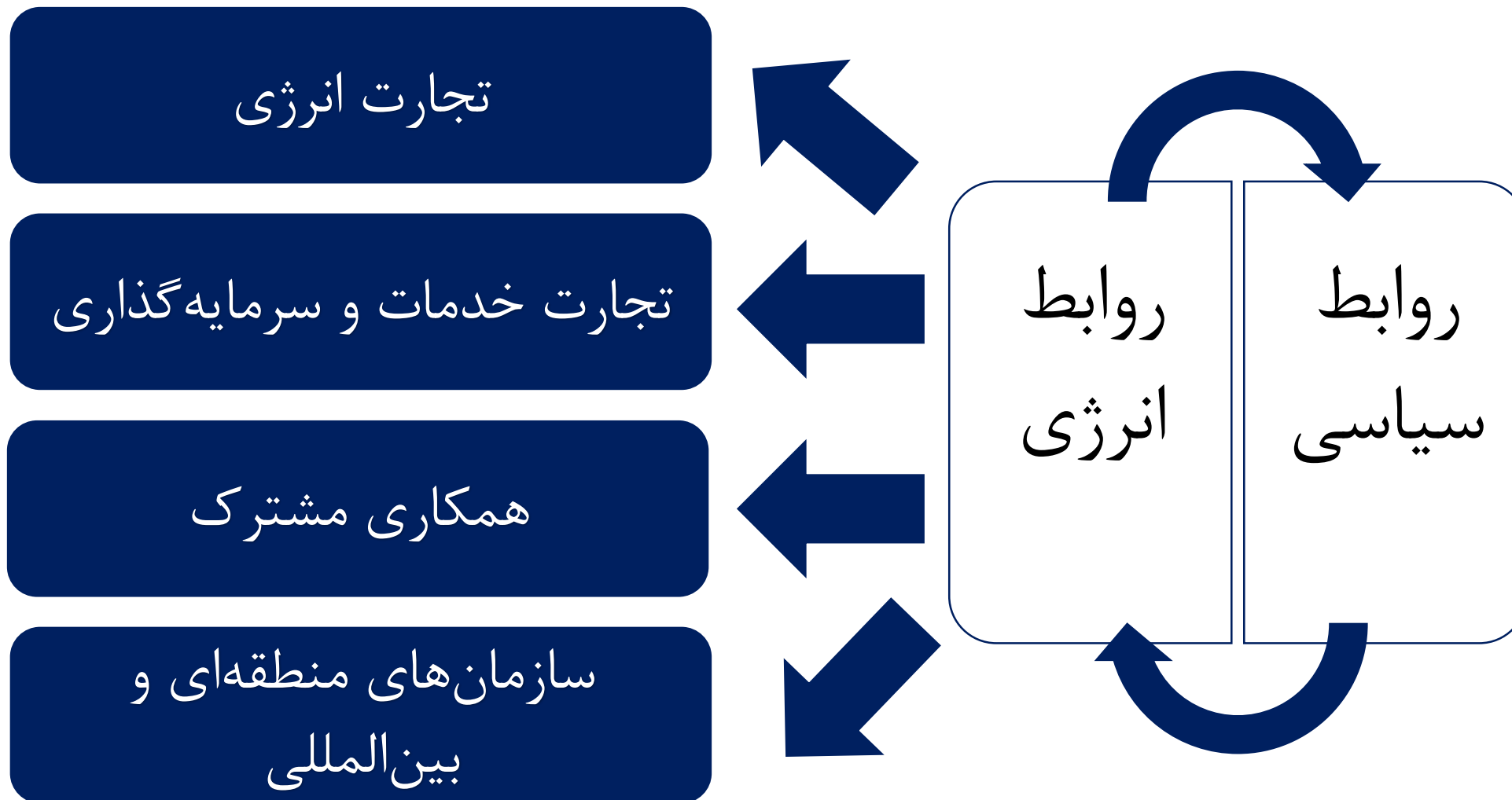
اردیبهشت ماه ۱۴۰۱

فهرست

- مقدمه: مفهوم و سیاستهای تجارت انرژی
- تجارت گاز
- تجارت برق
- تجارت نفت
- جمع‌بندی و تصمیمات پیشنهادی کلی

مقدمه

چارچوب مفهومی دیپلماسی انرژی



مزایای تجارت منطقه‌ای انرژی

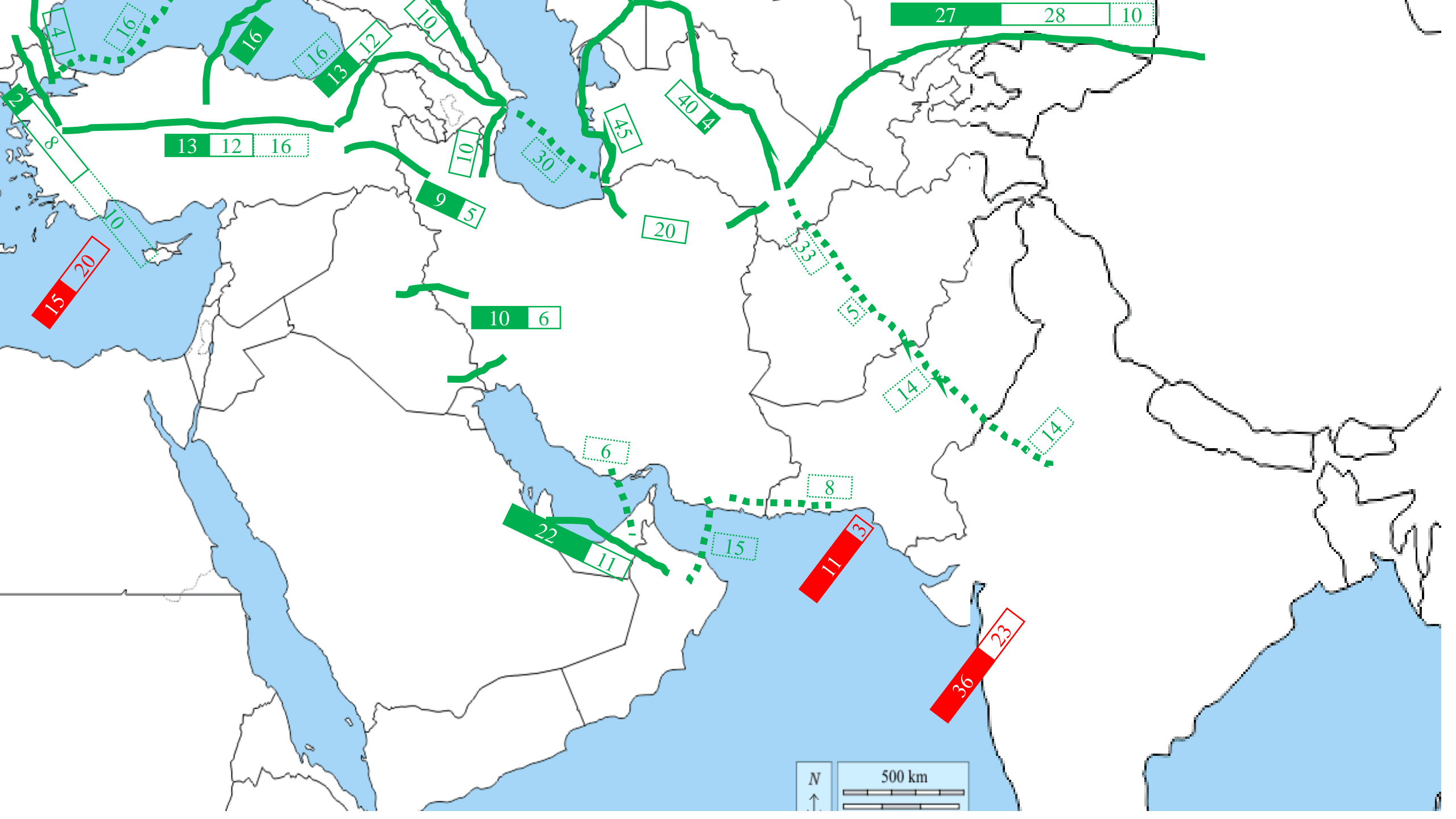
افزایش امنیت سیاسی بین‌المللی از طریق ایجاد وابستگی متقابل بین ایران و کشورهای همسایه

افزایش و ایجاد تنوع در مسیر درآمدهای ارزی ایران

سیاستهای تجارت انرژی

- اولویت استفاده از مزیت موقعیت جغرافیای نسبت به استفاده از مزیت منابع انرژی
- لزوم انعقاد حداکثری قرارداد
- اولویت کشورهای پیرامونی نسبت به کشورهای دور
- اولویت خرید و فروش نسبت به معاوضه و سپس ترانزیت
- اولویت خرده‌فروشی حاملهای انرژی نسبت به فروش عمده
- اولویت ایجاد ظرفیت مصرف در کشورهای هدف
- لزوم توجه به گزینه‌های رقیب تجارت انرژی
- لزوم تعبیه زیرساخت مالی مناسب با اولویت اتاق‌های تسویه دوجانبه و چندجانبه

تجارت گاز طبیعی



ظرفیت‌ها

ظرفیت (bcm)	عنوان
۴۴	گاز قابل خریداری از کشورهای همسایه
۲۱۶	گاز قابل خرید از روسیه از محل اروپا و اوراسیا
۱۷۳	گاز قابل خرید از روسیه از محل اروپا
۱۵۵	گاز قابل خرید از قطر تا ۲۰۵۰
۳۰	ظرفیت خالی خطوط لوله وارداتی فعلی
۹۰	ظرفیت خطوط واردات از روسیه
۱۱	ظرفیت خالی موجود صادرات
۲۳	ظرفیت خالی صادرات با طرح‌های جدید کشورهای همسایه
۶۰	ظرفیت صادرات با خط لوله دریایی هند

نتایج

- وجود ظرفیتهای خالی زیرساختی خوب برای توسعه تجارت گاز به ویژه در اتصال با روسیه
- برنامه‌ریزی جدی ترکیه برای تبدیل شدن به مسیر عبور گاز
- سرعت توسعه گازمایع‌شده و نقش آن در حل بحران‌های انرژی کشورها
- انگیزه عراق برای مسیرهای زمینی جدید
- بازار؛ عامل محدودکننده تجارت منطقه‌ای گاز ایران

سناریوهای خرید و فروش گاز

سناریو	حجم گاز (میلیارد مترمکعب)	کشورهای فروشنده	کشورهای خریدار	برآورد درآمد (میلیون دلار)	الزامات	سرمایه (میلیون دلار)
فوری	۱۱	ترکمنستان آذربایجان	عراق ترکیه	۲۲۰	احیای قرارداد واردات از ترکمنستان انعقاد قرارداد خرید از آذربایجان	-
کوتاهمدت	۳۰	ترکمنستان آذربایجان	عراق ترکیه	۶۰۰	انعقاد قراردادهای جدید فروش با عراق و ترکیه افزایش ظرفیت لوله‌های صادراتی به عراق و ترکیه	۵۰۰
میانمدت	۶۰	ترکمنستان آذربایجان قطر	عراق ترکیه پاکستان عمان	۱۲۰۰	احداث خط لوله انتقال از قطر احداث خط لوله به پاکستان احداث خط لوله به عمان	۲۰۰ ۸۰۰ ۱۲۰۰
بلندمدت	۱۲۰	ترکمنستان آذربایجان قطر روسیه	عراق ترکیه پاکستان عمان هند	۲۴۰۰	افزایش ظرفیت خط لوله واردات از شمال کشور احداث خط لوله صادراتی دریایی به هند	- ۵۰۰۰

تصمیمات پیشنهادی

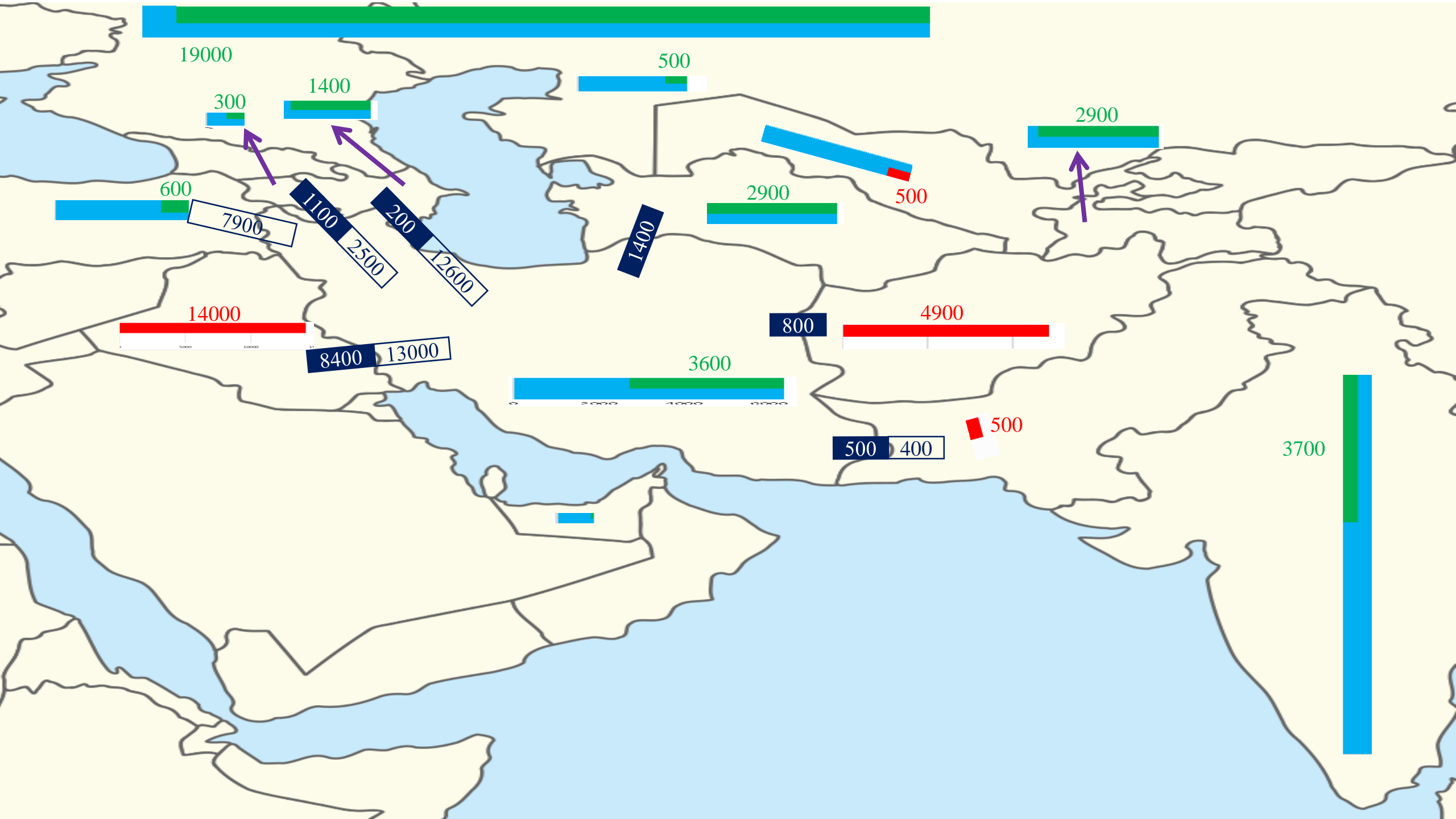
• خارجی

- دستور رئیس جمهور محترم برای **پرداخت هر چه سریعتر بدهی به ترکمنستان** و از سرگیری قرارداد واردات گاز و تعیین اهداف کمی
- دستور به وزارت نفت برای انعقاد قرارداد **خرید گاز از آذربایجان** با کمک وزارت خارجه و تعیین اهداف کمی
- دستور به وزارت نفت برای **تمدید و توسعه قرارداد صادرات به عراق** با کمک وزارت خارجه و تعیین اهداف کمی
- دستور به وزارت نفت برای انعقاد قرارداد **خرید گاز از قطر** با کمک وزارت خارجه با سرمایه‌گذاری طرف قطری در احداث خط لوله دریایی و در مقابل، استفاده از ظرفیت پالایشی ایران در عسلویه
- دستور به وزارت نفت برای پیشنهاد انعقاد قرارداد **فروش گاز به چین در مرز پاکستان** ذیل طرح سی‌پک
- دستور به وزارت نفت برای انعقاد قرارداد **فروش گاز به عمان یا قرارداد اجاره بندر گاز مایع در این کشور** و در مقابل، احداث بندر دریافت گاز مایع در ایران
- دستور به وزارت نفت برای پیشنهاد انعقاد قرارداد **خرید گاز از روسیه و سرمایه‌گذاری این کشور در توسعه ظرفیت واردات ایران**
- دستور به وزارت نفت برای پیشنهاد انعقاد **قرارداد سه جانبه سوپ گاز ایران از روسیه به هند** از مسیر دریایی

• داخلی

- تصویب طرح توسعه ظرفیت خطوط صادرات به عراق و ترکیه در شورای اقتصاد از محل ماده ۱۲ یا در قالب قرارداد BOT

تجارت برق



ظرفیت‌ها

ظرفیت (GWh)	عنوان
۵۲۰۰	برق در دسترس از محل خالص صادرات کشورهای هم‌مرز
۲۶۱۰۰	برق در دسترس از محل خالص صادرات کشورهای ناهم‌مرز
۸۰۰۰	برق در دسترس از محل صادرات ناخالص کشورهای هم‌مرز
۳۴۰۰۰	برق در دسترس از محل صادرات ناخالص کشورهای ناهم‌مرز
۲۱۳۰۰	ظرفیت خالی خطوط اتصال صادراتی
۱۵۱۰۰	ظرفیت خالی خطوط اتصال وارداتی
۱۰۰۰۰	تقاضای جدید برق قابل تأمین از طرف ایران

نتایج

- وجود ظرفیتهای خالی بزرگ واردات در مرزهای مستقیم و کشورهای دوست
- ظرفیت اتصالات وارداتی و صادراتی نسبتا خوب اما قابل توسعه به ویژه در شرق
- مزیت ظرفیت بالای روسیه برای ایجاد تبادلات پایدار برق
- ظرفیت مبادلات فصلی
- **ظرفیت شبکه داخلی؛ عامل محدودکننده تجارت منطقه‌ای برق ایران**

سناریوهای خرید و فروش برق

سناریو	میزان (گیگاوات ساعت)	کشورهای فروشنده	کشورهای خریدار	برآورد درآمد (میلیون دلار)	الزامات
فوری	۱۲۰۰	آذربایجان	عراق	۳۵	انعقاد قرارداد با آذربایجان و عراق
کوتاه مدت	۲۷۰۰	آذربایجان ترکمنستان	عراق	۸۰	توسعه خط انتقال ترکمنستان
میان مدت	۸۷۰۰	آذربایجان ترکمنستان قزاقستان ازبکستان	عراق افغانستان	۲۶۰	توسعه خط انتقال و خرید از قزاقستان و ازبکستان توسعه خط صادرات به افغانستان توسعه خط صادرات به عراق
بلند مدت	۱۶۰۰۰	آذربایجان ترکمنستان قزاقستان ازبکستان روسیه	عراق افغانستان پاکستان هند	۴۸۰	خط انتقال از روسیه خط انتقال به پاکستان خط انتقال هند

تصمیمات پیشنهادی

• خارجی

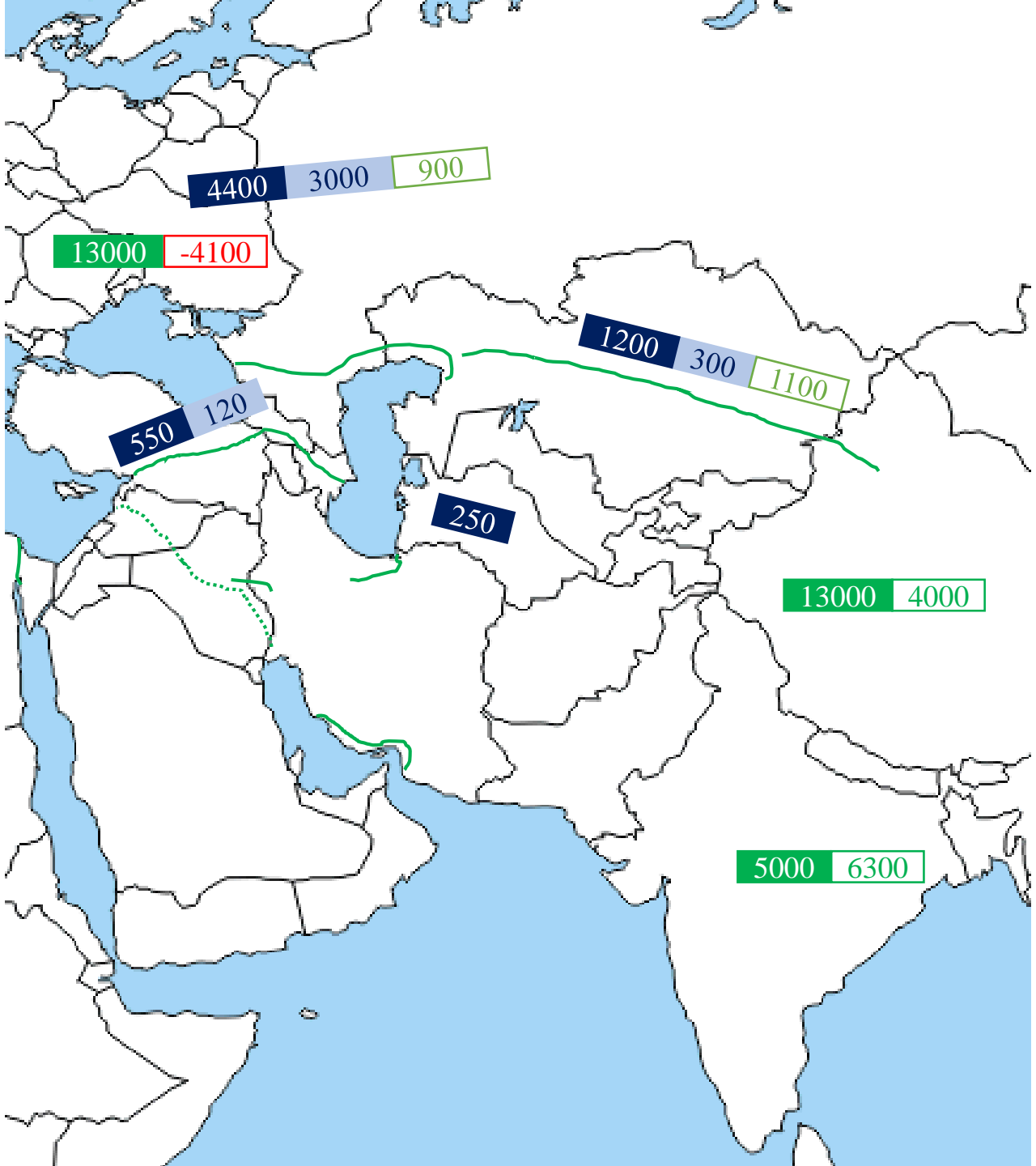
- دستور رئیس جمهور محترم به وزارت نیرو برای **افزایش واردات برق از آذربایجان و ترکمنستان** و تعیین اهداف کمی
- دستور به وزارت نیرو انعقاد قرارداد **خرید برق از قزاقستان و ازبکستان** با کمک وزارت خارجه و تعیین اهداف کمی
- دستور به وزارت نیرو برای **افزایش فروش برق به عراق، پاکستان و افغانستان** و تعیین اهداف کمی
- دستور به وزارت نیرو برای پیشنهاد انعقاد قرارداد **خرید برق از روسیه و سرمایه‌گذاری این کشور در توسعه ظرفیت واردات ایران**

• داخلی

- توسعه ظرفیت شبکه داخلی برق در قالب قرارداد BOT توسط بخش خصوصی و بازپرداخت از محل کارمزد تبادلات خارجی
- تصویب طرح توسعه ظرفیت خطوط تبادل برق با ترکمنستان، افغانستان، پاکستان و عراق توسط بخش خصوصی در شورای اقتصاد در قالب قرارداد BOT

تجارت نفت خام

EU	East
2040 Added Capacity	
2020 Demand	
2045 Added Demand	
2045 Reduced Demand	



ظرفیت‌ها

ظرفیت (میلیون بشکه در روز)	عنوان
۲	نفت قابل خریداری از کشورهای به جز روسیه
۲	نفت قابل خریداری از روسیه (حداقلی)
۴	کل نفت صادراتی روسیه به اروپا (حداکثری)
۶	جمع نفت قابل خرید
۰.۲	ظرفیت اسکله نکا
۰.۵	ظرفیت لوله نکا-ری
۰.۳۵ تا ۱	ظرفیت پالایشگاه‌های ایرانی مصرف کننده نفت
۵	ظرفیت صادراتی خارگ
۱	ظرفیت صادراتی جاسک (در حال حاضر)
۶	افزایش تقاضای آسیا تا ۲۰۳۰
۱۴	افزایش تقاضای آسیا تا ۲۰۴۵

نتایج

- تقاضای بزرگ و رو به رشد جنوب و شرق آسیا
- تولید بزرگ و رو به رشد روسیه و قزاقستان
- چالش دسترسی به بازار جنوب و شرق آسیا
- ظرفیت پالایشی داخلی؛ عامل محدودکننده تجارت منطقه‌ای نفت ایران

سناریوهای خرید و فروش نفت خام

سناریو	میزان (هزار بشکه در روز)	کشورهای فروشنده	کشورهای خریدار	برآورد درآمد (میلیون دلار)	الزامات
فوری	۲۰۰	آذربایجان قزاقستان ترکمنستان	چین	۷۰	انعقاد قرارداد با کشورهای خزر
کوتاهمدت	۵۰۰	آذربایجان قزاقستان ترکمنستان	چین هند	۱۸۰	توسعه ظرفیت اسکله نکا تغییر جهت خط لوله ری-اراک
میانمدت	۱۰۰۰	آذربایجان قزاقستان ترکمنستان روسیه	چین هند	۳۶۰	خط لوله روسیه تا بنادر خزر توسعه ظرفیت خط لوله نکا-ری
بلندمدت	۲۰۰۰	آذربایجان قزاقستان ترکمنستان روسیه	چین هند	۷۳۰	خط لوله نکا-جاسک

تصمیمات پیشنهادی

• خارجی

- دستور رئیس‌جمهور محترم برای **از سرگیری معاوضه نفت خام کشورهای خزر** با پایین‌ترین نرخ سواپ ممکن با اولویت روسیه
- دستور رئیس‌جمهور برای طرح پیشنهاد انعقاد **قرارداد سه جانبه سواپ نفت خام روسیه ایران و هند**
- دستور برای طرح پیشنهاد **احداث خط لوله نکا-جاسک با سرمایه‌گذاری مشترک ایران، روسیه و هند**

• داخلی

- تصویب طرح توسعه ظرفیت اسکله نکا در شورای اقتصاد در قالب قرارداد BOT یا با مشارکت طرف روس
- دستور به وزارت نفت برای افزایش ظرفیت پذیرش نفت خام حوزه خزر در پالایشگاه‌ها شامل
 - تغییر چیدمان و بهره‌برداری پالایشگاه‌ها
 - تغییر جهت خط لوله ری-اراک
 - احداث خط اتصال اراک به اصفهان

جمع بندی

نکات کلیدی

- وجود ظرفیتهای خالی خطوط لوله خوب برای توسعه تجارت گاز به ویژه در اتصال با روسیه
- وجود ظرفیتهای خالی بزرگ واردات در مرزهای مستقیم و کشورهای دوست
- بازار؛ عامل محدودکننده تجارت منطقه‌ای گاز ایران
- ظرفیت شبکه داخلی؛ عامل محدودکننده تجارت منطقه‌ای برق ایران
- ظرفیت پالایشی داخلی؛ عامل محدودکننده تجارت منطقه‌ای نفت ایران

تصمیمات پیشنهادی فوری

- پرداخت هر چه سریعتر بدهی به ترکمنستان و از سرگیری قرارداد واردات گاز
- افزایش ظرفیت قرارداد صادرات گاز به عراق
- افزایش واردات برق از آذربایجان و ترکمنستان و فروش به عراق
- از سرگیری معاوضه نفت خام کشورهای خزر با پایینترین نرخ سواپ ممکن با اولویت روسیه

تصمیمات پیشنهادی کلی

- دستور رئیس جمهور به بانک مرکزی و وزارت صنعت، معدن و تجارت برای ایجاد اتاق تسویه با کشورهای اولویت دار
- ضرورت نظارت و پیگیری معاون اول یا وزارت خارجه بر دستورات رئیس جمهور

ملاحظات

- ضرورت اخذ بازخورد و رفع موانع در همکاری‌های دوجانبه
- اولویت همکاری‌ها دوجانبه با روسیه یا همکاری با روسیه در کشور ثالث با توجه به جنگ اوکراین
- ضرورت طراحی سازوکارهای انگیزشی برای حل ریشه‌ای عملکرد ضعیف دستگاه‌ها
 - تعارض منافع (محدود کردن انحصار توانیر)
 - لختی و بروکراسی (اصلاح و پیشنهاد روابط مالی شرکتهای دولتی و عمومی)

باتشكر